ראָנערשטאָג, יאַנוו., דעם 22סטן, 1931.

THE ISRAELITE PRESS — The only Jewish Newspaper in Western Canada.

אידישעס וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 — Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

די אויפגאַבע פון דער נייער אספת הנבחרים אין פּאַלעסטינע

(ספּעציעל פאַר ד. א. וו. דורך "איטא")

פון ש. שוואַרץ

(דער פאָלגנדער אַרטיקל איז געשריבן געוואָרן נאָך איידער עס זיינען אָפּגעהאַלטן געוואָרן די וואַלן צו דער אסיפת הנבחרים אין פּאַלעסטינע. מיר האַלטן אָבער אַז דער אַרטיקל איז אויך נאָך איצט אינטערעסאַנט צוליב דעם, וואָס ער גיט איינצלהייטן וועגן דעם אינערלאַכן געזעלשאַפטלאַכן לעבן פון דעם ישוב אין פּאַלעסטינע.
(רעדאַקציע).

אינגיכן דאַרפן פאָרקומען די וואַלן צו דער אספת הנבחרים. דאָס וועט זיין די ערשטע נאַציאָנאַלע פאַרזאַמלונג אין ארץ־ישראל זינט די "כנסת ישראל" (ד. ה. די אויטאָנאָמיע אָרגאַניזאַציע פון ארץ־ישראל אידנטום) איז אָפיציעל אָנערקענט געוואָרן דורך דער רעגירונג. דאָס ערשטע מאָל ווערט דעם ועד לאומי געגעבן דאָס רעכט צו מאָנען שטייערן צו באַשטימען באַאַמטע און אָרגאַניזירן פאַרשיידענע אינסטיטוציעס. ביז איצט, דאָס וואָס ער און די קהלות האָבן אויפגעטאָן איז דעם ראַזיקן הינזיכט, איז געווען אומאָפיציעל נאָר מיטן מאָראַלישן כוח אליין. פון איצט אָן אָבער ווערן מיר "צו לייטן גלייך", מיר באַקומען דאָס געמיינדעס מיט אָפיציעלער יורידישער מאַכט, ווי אין אַנדערע לענדער. אונזער העכסטער אָרגאַן, דער ועד לאומי ווערט אַן אמת'ע רעפּרעזענטאַטיווע קראַפט וואָס שטיצט זיך אויף די אָרגאַניזירטע כחות פונם ישוב.

צען יאָר האָבן מיר געוואַרט דערויף. נאָך סוכות צייט 1920, האָבן די פאַרשטייער פון דעם אידישן ישוב אין ארץ ישראל דערלאַנגט דעם דאַמאָלסטדיקן נציב, סער סעמועל א פאָדערונג צו אָנערקענען אָפיציעל אידישע קהלות און דעם ועד לאומי און אַזוי געבן אונז ברייטע אויטאָנאָמיע רעכט פאַר אינערלאַכער נאַציאָנאַלער אַרבעט. עס האָבן זיך אָנגעהויבן אונטערהאַנדלונגען וועגן די סטאַטוטן פון דער "כנסת ישראל", אירע פונקציעס און רעכט — און זיי האָבן זיך פאַרשלעפּט אויף יאָרן. ראשית, האָבן די רעגירונגס באַאַמטע אין ירושלים און באַזונדערס אין לאָנדאָן סאַבאָטירט דעם גאַנצן ענין: זיי האָבן ניט געוואָלט צולאָזן אַז די אידן זאָלן באַקומען מאָדערנע, נייע רעכט אין לאַנד (הגם ס'זיינען פאַראַן אפּיקורסים וואָס טענה'ן אַז אויך אונטער די טערקישע געזעצן האָבן די אידן געהאַט די זעלבע אָדער ענלאַכע רעכט.) צווייטנס, האָט די אגודת ישראל אויפגעהויבן א שווערן קאַמף קעגן די סטאַטוטן פון דער "כנסת". איר הויפּט פאָדערונג איז געווען אַז מ'זאָל אויסשליסן דעם פונקט וואָס גיט וואָל־רעכט די פרויען. די קעגנער פון ביידע קעמפּפס האָבן עטוואָס גע'פועל'ט. די רעגירונג האָט זיך אָפּגעזאָגט פון אַרויסגעבן א ספּעציעלן געזעץ וועגן אידישער געמיינדע אויטאָנאָמיע. זי האָט פאַרעפנטלאַכט אַן אַלגעמיין געזעץ וועגן דער אויטאָנאָמיע פון פאַרשיידענע "רעליגיעזע געמיינדעס" אין ארץ־ישראל, און אויפן סמך פון דעם דאָזיקן געזעץ האָט זי באַשטעטיקט די שטאַרק פאַרשטעלטע "תקנות" (!) פון דער לעגאַליזירטער אידישער עדה. נאָך ערגער איז געווען דאָס, וואָס די "אגודה" האָט אויסגע'פועל'ט, נעמלאַך, דער ניט אָבליגאַטאָרישער אויטאָנאָמער אָרגאַניזאַציע. לויט די תקנות, מעג יעדער איד אין ארץ־ישראל דערקלערן אַז ער טרעט אַרויס פון כנסת. די אגודת ישראל האָט טאַקע ברייט אויסגענוצט דאָס דאָזיקע רעכט, און א דאַנק איר אַגיטאַציע זיינען פילע טויזנטע, צוליב דעם פרויען רעכט און אַנדערע אַנטי־רעליגיעזע" פונקטן אין די תקנות, אַרויסגעטראָטן פון כנסת ישראל. ד. ה. פון דעם אויטאָנאָם אָרגאַניזירטן ישוב, וועלכער איז צוליב דעם געוויס אָפּגעשוואַכט געוואָרן אין א געוויסער מאָס.

ווי ס'איז, דער אידישער ישוב אין ארץ־ישראל האָט באַקומען אויטאָנאָמיע, און ער דאַרף זי איצט אויסנוצן אַמבעסטן. יעדער פילט אַז גראָדע אין דעם איצטיקן מאָמענט שטייען פאַר דעם ישוב גרויסע אויפגאַבן וועלכע ער קאָן דערפילן נאָר אויב ער וועט זיין שטאַרק אָרגאַנאַזירט און פאַראייניקט. דאָס ארץ־ישראל אידנטום איז שטאַרק אויסגעוואַקסן אין כוח און אין באַוואוסטזיין פאַר די לעצ־

צרת הארץ" און "עבודה עברית". וואָלטן די אידן פון ארץ־ישראל געקויפט נאָר "תוצרת הארץ", נאָר די פּראָדוקטן וואָס ווערן געשאַפן אין לאַנד גופא׳ פונם אידישן קאָלאָניסט׳ פונם אידישן בעל מלאכה, פונם אידישן פאַבריקאַנט, וואָלט דער אידישער ישוב געווען צען מאָל רייכער אָדער אַפילו מער. קויפן אויסלענדישע פּראָדוקטן, איז אָבער דאָ א מין חולאת. דער אָרגאַניזירטער ישוב דאַרף באַקעמפן אָט די קראַנקהייט, און אַלע פּאַרטייען אַז אויסנאַם זאָגן טאַקע צו דאָס צו טאָן. דאַגעגן מיט "עבודה עברית", ד. ה. מיטן איינפירן ריין אידישע אַרבעט אין די אידישע קאָלאָניעס, קומט אַן שווערער. דאָ ווירקט דער חלוק אין פּרייז צווישן דעם אידישן און ניט אידישן אַרבעטער, און נאָכמער — די פאַרשאַרפטע באַציאונגען צווישן די קאָלאָניסטען און די אידישע אַרבעטער אין א סך

ערטער. אָבער דאָס זיינען ניט קיין שטערונגען וועלכע ס'איז אַבסאָלוט אוממעגלאַך דורכצוקומען. אויך אין דעם דאָזיקן הינזיכט זיינען דאָס רוב פּאַרטייען איינפאַרשטאַנען. דורכן אָרגאַניזירן פון נייטראַלע אַרבעטס ביוראָ׳ס, טאַריף קאָמיסיעס און אַרביטראַציאָנס אנשטאַלטן קאָן מען רעגולירן אויך דאָס פּראָבלעם פון אידישער אַרבעט. זאָל נאָר דער ישוב זיין אָרגאַניזירט און שטאַרק נענוג אַרויפצוּוואַרפן זיין ווילן אויף די איינצלנע גרופּעס, דאַן וועט אַלעס קומען אין אָרדענונג.

אַממיינסטן אינטערעסירט דעם ארץ־ישראל אידן ביי היינטיקן טאָג פּאָליטיק. דאָ זיינען שוין די שטימונגען מער פאַרשיידן, קעגנזעצלאַך. דער גרעסטער רוב איז געשטימט שטאַרק אָפּאָזיציאָנעל, אָבער ס'איז דאָ א גרויסער חלוק אין דער טאַקטיק. פון איין זייט

אין אידישן וועלט

פון מ. קאַרפּ

די אידישע פירער אין פּוילן זיינען ניט צופרידן דערמיט וואָס אַמעריקאַנער אידן פאַרהאַנדלען מיט פּוילישן אַמבאַסאַדאָר אין אַמעריקע. זיי געפעלט ניט, ניט נאָר די הבטחות פונם פּוילישן פאָרטרעטער, נאָר די עצם פאַרהאַנדלונגען געפירט פון אידן פון אויסלאַנד איבער די קעפּ פון די אידישע פאָרטרעטער פון פּוילן גופא.

און לאָמיר אויך זאָגן, אַז אין דעם פּרט האָבן די אידן אין פּוילן רעכט. לאַנגע יאָרן זאָל האָבן דער פּרעזידענט פון דער "קאָלאָ", דר. טהאָן, פאַר זיין מאָרטיקן אַרויסטריט אין דער פּראַגע. דאָס מאָל דאַרף מען סימפּאַטיזירן אַפילו מיט

דאַרטיקע לאַגע ווייל זי איז האָפענלאָז. ווייל די איצטיקע רעגירונג אין פּוילן באַשטייט אין אמת'ן פון די אידן פיינטלאַכסטע עלעמענטן. אויף וואָס קאָנען זיי האָפן? אויף א רעגירונגס וועקסל? אויף א ריין אַנטיסעמיטישער רעגירונג?

דאָס פּוילישע אידנטום געפינט זיך אַז דער שרעקלאַכסטער לאַגע. ס'איז קיין גלייכן ניט מיט דער לאַגע פון די רוסישע אידן. זייט די לעצטע פּאָגראָמען אין

אַן עלילת דם נאָך שמחת־תורה

פון מ. ג. צימערמאַן

ווין. —

עלילת דם אויף שמחת תורה. אַזוי לאַנג נאָך דעם "סעזאָן"? די "פּני" פון דעם קאַרפּאַטאָ־רוסישן דערפל סיימערע, דער גלח, דער פּאָסטמייסטער און דער אַלטער פאַר'כשוף'טער יענער — זיי האָבן נעבאַך אַלע געמאַכט א ביטערן טעות אין דעם קאָמפּליצירטן אידישן לוח.

די אייזנבאַנען און דער מאָטאָר פאַרקער

די גרויסע אַנטוויקלונג פונ׳ם מאָטאָר פאַרקער פאַר דעם לעצטן צענדליק יאָרן האָט זיך טיף איינגעשניטן אין די געשעפטן פון די אייזנבאַנען. דער אויטאָמאָביל האָט געפירט צו דער אַנטוויקלונג פון א סיסטעם פון וועגן וואָס שניידן דורך דאָס לאַנד אין דער לייננג און אין דער ברייט. — דערגרייכנדיק א סך פּונקטן וועלכע זיינען שווער דערגרייכבאַר פאַר די האַמטנע אייזנבאַן סיסטעמען. מיט די נייע געפּלאַסטערטע אָדער ברוקירטע וועגן און שאַסייען זיינען געקומען דער באַס, וואָס נעמט אַוועק פון דער אייזנבאַן א גרויסן טייל פון איר פּאַסאַזשיר פאַרקער, און דער מאָטאָר טראַק, וואָס איז אַן ערנסטער קאָנקורענט פאַר דער אייזנבאַן אויפ'ן געביט פון פראַכט טראַנספּאָרט.

דאָס איז אויסער דעם פּריוואַטן אויטאָמאָביל, וואָס נעמט אויך אַוועק א היבש ביסל הכנסה פון די אייזנבאַנען.

אין די פאַראייניקטע שטאַטן איז די לאַגע געוואָרן גאַנץ ערנסט פאַר די אייזנבאַנען. פאַר די לעצטע צען יאָר האָבן זיי, אַנשטאָט צו מאַכן די נאַטירלאַכע געווינסן אין פאַרקער, פאַרלאָרן אַרום א דריטל פון זייערע פּאַסאַזשירן און זייער א גרויסן טייל פון זייער פראַכט צו די באַסעס און טראָקס.

אין קאַנאַדע איז נאָך דערווייל די לאַגע ניט אַזוי ערנסט פאַר די אייזנבאַנען, — דער מאָטאָר פאַרקער האָט נאָך דאָ ניט דערגרייכט צו דער היכער שטופע, וואָס אין די שטאַטן. דאָס איז אין א קליינער מאָס א פּועל־יוצא פון אונזערע האַרבערע ווינטערן, וואָס מאַכן דעם מאָטאָר פאַרקער אוממעגלאַך פאַר א צאָל חדשים פון יאָר; אָבער הויפּטזאַכלאַך איז דאָס דערפאַר, וואָס קאַנאַדע איז נאָך דערווייל הינטערשטעליק לגבי די שטאַטן אין דער אַנטוויקלונג פון אירע מאָטאָר וועגן. אָבער ביסלאַכווייז ווערן דאָ אויך שאַסייען געבויט און וועגן געפּלאַסטערט. און ווי נאָר עס קומען די וועגן, אַזוי דערשיינען אויך די באַסעס און די טראָקס, וועלכע קריגן א גרויסן טייל פון דעם פּאַסאַזשיר און פראַכט פאַרקער.

דער מאָטאָר האָט געשאַפן א פּראָבלעם ניט בלויז פאַר די אייזנבאַנען, נאָר אויך פאַר די שטאָטיקע טראַמווייען. אויך אין די שטעט האַלטן די טראַמווייען אין איין פאַרלירן פּאַסאַזשירן צום אויטאָמאָביל. אָבער אַמווייניקסטנס איז אין די שטעט נייטיק א ספּעציעלער טשאַרטער פאַר'ן אָנטרייב פון א פאַרקער סיסטעם, און די טראַמווייען פּועל'ן כאָטש ביי די מוניציפּאַליטעטן, אַז זיי זאָלן ניט דערלויבן קיין דירעקטע קאָנקורענץ צו זיי פון באַסעס און "דזשיטנים". די אייזנבאַנען אָבער קאָנען ניט פּועל'ן מען זאָל פאַרבאָטן דעם אָנטרייב פון מאָטאָר־וועגנער איבער די אָפענע שליאַכן.

א סך אייזנבאַנען, צו קעמפן קעגן דער דאָזיקער קאָנקורענץ, פירן אין זייערע אייגענע באַסעס און אייגענע טראָקס. אָבער דאָס העלפט זיי נים פיל: דערווייל העלפן זיי אליין שניידן די הכנסה פון זייערע אייזנבאַן ליניעס, אין וועלכע עס זיינען אינוועסטירט ריזיקע סומען.

די לאַגע פון די אייזנבאַנען ווערט איצט געדראָעט פון נאָך א נייער געפאַר, — דעם עראָפּלאַן. דערווייל איז נאָך דער לופט־פאַרקער ניט קיין ערנסטע קאָנקורענץ פאַר זיי: ער קאָסט טייערער און איז ניט אַזוי זיכער. ער האַלט זיך אָבער אין איין אַנטוויקלען. און נאָך אין איין צענדליק יאָרן אַרום וועט ער זיכער ווערן א גוואַלדיקער פאַרקער פאַקטאָר.

בעת דער מאָטאָר קאָנקורירט הויפּטזאַכלאַך מיט דער אייזנבאַן אינ'ם פאַרקער אויף קורצע שטחים, וועט אָבער דער עראָפּלאַן איינשניידן זיך טיף אין דעם געשעפט וואו זי איז נאָך דערווייל גאַנץ פעסט, — דער טראַנספּאָרטאַציע איבער לאַנגע שטחים.

דאָס שאַפט אַן ערנסטע פּראָבלעם פאַר די אייזנבאַנען, — א פּראָבלעם פון א נאַציאָנאַלן פאַרנעם, ווייל אין זיי זיינען אינוועסטירט ריזיקע סומען קאַפּיטאַל און זיי שטעלן מיט זיך פאָר די גרעסטע אינדוסטריע פון לאַנד, און זייערע שוועריקייטן מוזן זיך אָפּרופן אויף דעם עקאָנאָמישן מצב פונ'ם גאַנצן לאַנד.

דאָס איז א פּראָבלעם אויך דערפאַר, וואָס די אייזנבאַן געזעלשאַפטן פאַרלירן דעם חשק צו בויען צווייג ליניעס, וואו זיי ווערן באַזונדערס באַדראָעט פון דער מאָטאָר קאָנקורענץ. און צווייג ליניעס זיינען דערווייל פון גרויסער נויטווענדיקייט פאַר דער אַנטוויקלונג פון געוויסע געגנטן.

אָבער קיין מיטל קעגן דעם איז ניטאָ. ווען די אייזנבאַן איז געקומען האָט זי אויך אָנגעמאַכט א חורבן אין די אַלטע טראַנספּאָרט סיסטעמען, — דעם פערד און וואָגן און דעם אייזל. די אייזנבאַן, זעט אויס, אין איר איצטיקער פאָרמע, ווערט אויך א פאַרעלטערטער טראַנספּאָרט מיטל, און וועט מסתמא אין משך פון יאָרן טיילווייז פאַרשווינדן.

צו באַשיצן די אייזנבאַנען דורך געזעצן וואָס זאָלן טאָרמאָזירן די נאַטירלאַכע אַנטוויקלונג פון מאָדערנע פאַרקער מיטלען, וואָלט געווען די זעלבע זאַך, ווי פאַרבאָטן די אייזנבאַן מיט הונדערט יאָר צוריק. אַלץ וואָס דאַרף געטאָן ווערן איז, אַז דער איבערגאַנג זאָל פאָרקומען שטופּנווייז און זאָל ניט פאַראורזאַכן קיין קאַטאַסטראָפאַלע צוזאַמענברוכן.

דער הילף־רוף פון די ליטווישע אידישע פירער

צען טויזנט אידן אין ליטע זיינען פאַר'משפּט צו בעטל ברויט אָדער הונגער טויט, מיט דעם דעקרעט פון דער רעגירונג, וואָס פאַרבאָט ניט־בירגער צו באַשעפטיקן זיך מיט וועלכער ס'איז פּרנסה אין לאַנד.

אַזויפיל אידן זיינען דאָ אין ליטע, וואָס ווערן באַטראַכט ווי אויסלענדער. — אָבער וועלכע זיינען באמת ניט קיין אויסלענדער, ווייל זיי זיינען נים קיין בירגער פון וועלכן ס'איז אַנדער לאַנד. א טייל פון זיי לייזן פאַר זייער לאָיאַליטעט צו ליטע, — זיי האָבן זיך צוזאַמען מיט די ליטווינער צוריקגעצויגן פון ווילנע, ווען די שטאָט איז פאַרכאַפּט געוואָרן פון די פּאָליאַקן אין 91920. אַנדערע זיינען קיין ליטע מיט גוואַלד פאַרטריבן געוואָרן פון די פּראָנט געביטן בעת דער גרויסער מלחמה, אין נאָך אַנדערע זיינען געוועזענע פּליכטלינגען, וואָס האָבן דורך דער צעשניידונג פון די אייראָפּיאישע גרעניצן נאָך דער מלחמה פאַרלאָרן זייערע פאָטערלענדער.

זיי זיינען אַלע "מענשן אָן א לאַנד" אין דעם זינען, וואָס קיין לאַנד אָנערקענט זיי נים פאַר זיינע בירגער און קיין לאַנד וועט זיי נים אַריינלאָזן צו זיך. אָבער פּאַקטיש איז ליטע זייער היים, און זיי האָבן דאָרטן שוין געוואוינט לאַנג גענוג צו קאָנען ווערן בירגער פונ'ם לאַנד.

די נייע גזרה מיינט אונטערגאַנג פאַר זיי. אין ליטע וועלן זיי מיט גאָרנישט נים קאָנען באַשעפטיקן זיך, און קיין אַנגעזאַמלטע קאַפּיטאַלן האָבן זיי נים וואוהין, ווייל ווי פאַר מענשן אָן א פאָטערלאַנד, זיינען פאַר האָבן זיי נים וואוהין, ווייל פאַר די מענשן אָן א פאָטערלאַנד, זיינען פאַר זיי פאַרמאַכט אַפילו יענע לענדער, וואָס לאָזן נאָך אַריין אימיגראַנטן.

זיי קאָנען געראַטעוועט ווערן פון זייער טראַגישן גורל נאָר דורך דער אָנערקענונג פון זייער בירגערשאַפט מצד דער ליטווישער רעגירונג. די אידישע עפנטלאַכע מיינונג דאַרף אויסאיבן איר גאַנצן איינפלוס אויף דער רעגירונג און לאָזן איר פילן, וואָס פאַר א שלעכטן איינדרוק די באַרבאַרישע באַהאַנדלונג פון די צען טויזנט אידן וועט מאַכן אויף אויסלאַנד.